

Nepoznata glazbena djelatnost Jurja Križanića u Rusiji

Glazbeni časopis »Sveta Cecilija« pisao je o Križanićevim glazbenim zanimanjima još pred četrdesetak godina¹. Međuvremeno „a vjerujemo ovisno o onom pisanju u Sv. Ceciliji nastalo je djelo o Križaniću kao muzikologu iz pera pok. Albe Vidakovića². Prerana smrt spriječila je Vidakovića da nastavi istraživanja o Križaniću kao glazbeniku. Vjerujemo da neće među sadašnjim ili potencijalnim muzikolozima izostati čovjek koji će nastaviti tamo gdje je prestao za našu muzikologiju zaslužni Vidaković. Ovim saopćenjem i ne namjeravam drugo nego upozoriti da u Križanićevom opusu ima još posla za muzikologa. Konkretno da problem crkvenog pjevanja nije na rubu Križanićevih zanimanja, štoviše da je prisutan i u onim Križanićevim djelima koja naoko nemaju ništa s glazbom. Upravo na jedno takovo djelo koje Vidakoviću nije bilo poznato želim ovdje upozoriti.

U Svesaveznoj biblioteci Lenjina otkrio je A. L. Gol'dberg Križanićev rukopis »O preverstve beseda«³. Iz opisa i izvoda rukopisa razabiremo da u njemu uz ostalo dolaze i materijali o crkvenom pjevanju, i to ne tek usput. Protiv ruskih starovjercara koji su upravo fanatički oponirali liturgijskoj reformi, koju je bio poduzeo patrijarh Nikon (1605 — 1681) piše Križanić pod raznim aspektima, već prema tome što su starovjerci osporavali službenoj ruskoj Crkvi. A starovjerci su osobito udarali na bogoslužne promjene te s tim u vezi i na crkveno pjevanje⁴. U svom spisu »O preverstve beseda« napisanom protiv starovjercara grada Tobolska, gdje je Križanić živio kao izagnanik, posvetio je Križanić čitavo jedno poglavlje sporu oko crkvenog pjevanja. Poglavlje nosi naslov »O crkvenom penju« i dolazi na fol. 166v — 168v rukopisa. Otkrivač i istraživač rukopisa Gol'dberg bilježi da upravo to poglavlje o crkvenom pjevanju predstavlja najinteresantniju glavu čitavog rukopisa⁵. Iz onih nekoliko izvoda iz poglavlja o crkvenom pjevanju što ih donosi Gol'dberg dobiva se dojam da tu Križanić raspravlja o legitimnosti promjena u crkvenom pjevanju. Treba naime znati da su starovjerci smatrali crkvene napjeve jednako nepromjenjivima kao i vjeru. Uostalom čujmo Križanića:

Novi učitelji prezelno bludet v tom, što ne tvorjat razlučenja između Veroju i između Ustavami, (i) penju i inih službah crkvenih. I potomu, jakože v Vere nit volno niedinomu čeloveku, ni angelom, ničeso že primeniti: takože oni učjat i v Penju cer-

kovnomu nebyti vol'no patriarhom s cerkovnim soborom ničesože popraviti ni polepšiti... Podobaet ubo vedati, jako Vera est Bož'e slovo: i potomu est edina, večna, nepremenna: jakože i istina Božja est nepremenna. A pen'e cerkovnoe, i pokloni, sut ustavi pastirov cerkovnih.⁶

Križanić ističe da crkveno pjevanje nisu sastavili apostoli nego »pastiri« Crkve, i to ne odjedamput. U tom kontekstu Križanić prelazi na konkretnu tadanju situaciju i opravdava u Rusiji tada poduzeto ispravljanje bogoslužnih knjiga⁷.

Na jednom drugom mjestu djela »O preverstve beseda« govori Križanić o bogoslužnim knjigama, no na način do sada posve nepoznat, naime kao o nečemu na čemu je on osobno angažiran.

Križanić naime najprije spominje kako ga nazivaju heretikom. I kaže da bi imali pravo tako ga zvati kad bi učio vjerske neistine. Ali, veli, da je on donio neke knjige crkvenog pjevanja i da u njima nema ništa protivna bogostovlju:

Nine že ja vam ničeso suprotivnogo blagočestju ne prinestl esem, no prinestl esm knigi pen'ja cerkovnogo s izravljenim prevodom pečatany: v nihže nit ničtože suprotivno pravoslavnoj vere i blagočestju.⁸

Ova prije nepoznata rečenica predstavlja trag koim bi trebalo početi u izučavanju Križanićeve uloge u ruskoj liturgijsko-glazbenoj reformi 17. stoljeća. Koliko znam do sada, baš radi nepoznavanja ovog traga, nitko nije tim putem pošao⁹. Ne znamo o kakvim se to knjigama crkvenog pjevanja radi, odakle ih je Križanić donio, kakvi su to prijevodi, iz kojeg jezika, u čemu su ispravci teksta. Istraživanje bi moglo dovesti do iznenađujućih saznanja. Da nije možda Križanić bio aktivan u nikonskoj reformi liturgijskih knjiga u Moskvi: da nije možda s tim u vezi i njegov izostanak u Sibiriju¹⁰. Za povijest glazbe bilo bi svakako vrijedno istražiti, idući navedenim tragom, kakvu je ulogu imao naš čovjek u obnovi crkvenog pjevanja u Rusiji. Da je Vidakoviću bio poznat i taj aspekt Križanićevih muzičkih djelatnosti u Rusiji, Vidakovićevo bi studija zasigurno dobila još jednu novu dimenziju.

Navedeni ulomak još nešto otkriva. Križanić koji se još kao student teologije bavio crkvenim pjevanjem, kao svećenik tiskao svoje »Glazbene tvrdnje« i druge radove u Rimu, bavio se predano glazbenim problemima u Rusiji. I posve je integrirao glazbeni rad u svoju slavističku i unionističku djelatnost: u slavističku, pišući u »Politici« o vojnoj glazbi; u unionističku donijevši sa sobom tiskane knjige crkvenog pjevanja s ispravljenim prijevodom. Glazbena zanimanja nisu, kako se to može pričiniti, Križanićev uzgredni posao, već su djelatnost koja je posve uklopljena kao faktor u Križanićev unionističko-slavistički rad.

ZUSAMMEFASSUNG:

In dieser Mitteilung macht der Autor auf noch eine unbekannte musikalische Tätigkeit von Juraj Križanić (1618—1683) in Russland aufmerksam, auf Grund Križanić's Werkes »O preverstve beseda« (»Vom Aberglauben«).

SUMMARY

In this announcement the author draws the attention to the still unknown musical activity of Juraj Križanić (1618—1683) in Russia, based on his work »O preverstve beseda« (About superstition)

1. BREYER, MIRKO, *Neke muzičke epizode u Jurja Križanića*, Sveta Cecilija 24 (1930) 157—159.

2. VIDA KOVIĆ ALBE, »Asserta musicalia« (1656) *Jurja Križanića i njegovi ostali radovi s područja glazbe*, Rad Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti, knj. 337, Zagreb 1965, str. 41—160. Vidakovićevo studija izišla je kao zasebna knjiga u engleskom prijevodu 1967.

3. GOL'DBERG A. L., *Neizvestnoe sočinienie Jurija Križanića »O preverstve beseda«*, Naučni žbuletjen Leningradskogo univerziteta 10 (1947) 47—51.

4. O Križaniću i starovjercima vidi: GOLUB IVAN, *Uz susret Jurja Križanića i Protopop-Avakuma*, Bogoslovska smotra 35 (1965) 357—368.

5. GOL'DBERG, *Neizvestnoe sočinienie*, str. 49.

6. Nav. dj., str. 49—50.

7. Nav. dj., str. 50.

8. Nav. dj., str. 49.

9. Konjektura u vezi s navedenim Križanićevim tekstom vidi u: GOLUB, Nav., dj. 361—362.

10. Nav. dj., str. 358—363.